Spektrální analytické metody

Analytické metody

"bulk" (průměrná složení) vs lokální analýza

Destruktivní Semidestruktivní Nedestruktivní

Kvalitativní Semikvantitativní Kvantitativní Atomová spektrometrie Molekulová spektrometrie

Elektromagnetické vlnění

Elektromagnetické vlnění (též elektromagnetické záření) je děj, při němž se prostorem šíří příčné vlnění elektrického a magnetického pole. Popsáno je pomocí tzv. Maxwellových rovnic.

Zahrnuje dvě složky, které jsou na sebe kolmé:

- Intenzita elektrického pole E
- Magnetická indukce B

Elektromagnetické záření

Elektromagnetické	Vlnová délka λ	Použití, výskyt	Pozn.
záření, vlnění			
Radiové vlny		Rozhlas, televize	
Dlouhé (DV)	2 000 m – 1 000 m		
Střední (SV)	600 m – 150 m		
Krátké (KV)	50 m – 15 m		
Velmi krátké (VKV)	15 m – 1 m		
Ultra krátké (UKV)	1 m – 0,1 m		
Mikrovlny	0,1 m – 0,3 mm	mobilní telefony , GPS, WiMax,	Ne
		Wifi, mikrovlnné trouby, radar	<u> </u>
Infračervené záření	0,3mm – 750 nm	dálkové ovladače, noční vidění,	Zuji
		tepelné záření	2
Světlo	760 nm – 390 nm	Viditelné světlo	zaře
červené			2
oranžové			
źlutė			
zelené			
modré			
fialové	- 1925 - 1925		-
Ultrafialové záření	390 nm – 10 nm	Opalování, solária, sterilizace	
Rentgenové záření	10 nm – 1 pm	lékařská diagnostika,	
		průmyslová diagnostika	zář
Záření gama	< 300 pm	ozařování nádorů, kosmické	iujici eni
		záření, jaderné reaktory	

EFFECT OF ELECTROMAGNETIC RADIATION ON MOLECULES

Interakce mezi hmotou a energií

Kvantová teorie

Každá mikročástice o hmotnosti <u>m</u> pohybující se rychlostí <u>v</u>, se může chovat jako vlna o vlnové délce

$$\lambda = \frac{h}{p} = \frac{h}{\gamma m v} = \frac{h}{m v} \sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}$$

De Broglieova-Comptonova vlnová délka

Elektromagnetické záření látek

Všechny předměty kolem nás vydávají elektromagnetické záření. To se <u>v</u> případě studených těles nachází v infračervené části spektra, která není pro lidské oko viditelná. S rostoucí teplotou tělesa se vyzařování tepelného záření přesouvá ke kratším vlnovým délkám (k vyšším frekvencím).

Nejnižší teplota, při které je záření daného tělesa pozorovatelné pouhým okem, se označuje jako <u>Draperův bod</u> – ten odpovídá zhruba **525** °C. Při této teplotě vyzařují všechny objekty, bez ohledu na materiál, z něhož jsou vyrobeny, červené světlo.

Když předmět **dále zahříváme**, mění se postupně jeho barva z červené přes oranžovou a žlutou k bílé. Při ještě vyšších teplotách se záření posouvá směrem do ultrafialové oblasti. Naše oči ho pak vnímají jako namodralé.

repiota (o)
550
630
680
740
770
800
850
900
950
1000
1100
1200
1300

Záření černého tělesa

Černé těleso je fyzikální abstrakce tělesa, které dokonale pohlcuje veškerou energii dopadajícího záření. V absolutně černém tělese je v rovnováze vyzařování a pohlcování záření.

Wienův posunovací zákon

S rostoucí teplotou zářiče se posouvá maximální hodnota spektrální hustoty zářivého toku ke kratším vlnovým délkám.

$$\lambda_{\max} = \frac{b}{T}$$

b =2,9.10⁻³ m.K

Stefanův-Boltzmannův zákon

Intenzita záření vyzařovaná absolutně černým tělesem roste úměrně čtvrté mocnině termodynamické teploty.

I – celková intenzita záření (podíl výkonu a plochy) [W·m⁻²]
σ - Stefan-Boltzmannova konstanta σ = 5,67.10⁻⁸ W.m⁻² .K⁻⁴
T - termodynamická teplota

 $I = \sigma T^4$

A spherical star of radius R, has a surface area S = $4\pi R^2$

A star's luminosity is related to both a star's size and temperature: (a) Hotter stars emit more. (b) Larger stars emit more.

Blackbody Radiation

Rayleighův-Jeansův zákon

= přibližný zákon pro záření černého tělesa platný pro dlouhé vlnové délky (rádiové vlny a mikrovlny), tj. pro energii fotonu $h.v^4 << k.T$.

Zářivý výkon připadající na 1 m² povrchu černého tělesa a na jednotkový interval vlnové délky, resp. frekvence, je

$$J_{\lambda} = 2\pi c k T / \lambda^4$$

$$I_v = 2\pi c k T v^2 / c^2$$

Zásadní nesoulad s experimentem se objevuje u Rayleighova-Jeansova zákona od oblasti ultrafialového záření. S klesající vlnovou délkou by spektrální intenzita vyzařování měla růst do nekonečna a absolutně černé těleso by vydávalo tepelné záření o nekonečném výkonu (tzv. **ultrafialová katastrofa**).

- λ ... vlnová délka záření,
- T ... absolutní teplota zářiče
- c ... rychlost světla
- k ... Boltzmannova konstanta

Planckův vyzařovací zákon

Planckův vyzařovací zákon vyjadřuje závislost intenzity záření absolutně černého tělesa na frekvenci ω.

$$u(\nu) d\nu = \frac{8\pi h\nu^3}{c^3} \frac{1}{\left(e^{\frac{h\nu}{kT}} - 1\right)} d\nu$$

Záření o frekvenci f může být vyzařováno, nebo pohlcováno jen po kvantech energie o velikosti e = h . v

$$B_{\nu}(\nu,T) = \frac{2h\nu^3}{c^2} \frac{1}{e^{\frac{h\nu}{k_BT}} - 1}$$

Spektrografie

Semikvantitativní

Semidestruktivní

Jiskra El. oblouk

Emisní spektra se zachycují na fotografickou desku

Figure 2.2 Schematic drawing of an optical emission spectrograph. Light from the sample is focused onto the input slit of the spectrograph and is then dispersed via a prism (or diffraction grating) and recorded on a photographic plate. (Adapted from Britton and Richards, 1969; Fig. 108, by permission of Thames and Hudson Ltd.)

Plamenový test

Plamenová fotometrie

Roztoková analýza

destruktivní

Stanovení snadno ionizovatelných prvků Na, Li, K, Mg a Ca

Figure 2.4 Schematic diagram of an ICP torch. The sample is carried into the torch by the carrier argon gas, and is ignited by radio-frequency heating from the RF coils. The tangential argon flow lifts the flame from the burner, preventing melting. The position of the detector in axial or radial mode is shown. (From Pollard et al., 2007; Fig. 3–3, by permission of Cambridge University Press.)

Fig. 34.2 Inductively coupled plasma polychromator (From SKOOG. Principles of Instrumental Analysis, 5E. © 1998 Brooks/Cole, a part of Cengage Learning, Inc. Reproduced by permission. www.cengage.com/permissions)

Sample introduction

Roztoková analýza

Destruktivní

(b) Sequential Detector

Fig. 34.4 Simultaneous multichannel (a) and sequential detectors (b) ((a) Adapted from SKOOG. Principles of Instrumental Analysis, 5E. © 1998 Brooks/Cole, a part of Cengage Learning, Inc. Reproduced by permission. www.cengage.com/permissions (b) Image used with permission from PerkinElmer, Inc., Waltham, MA)

Multichannel Spectrometers

Spectrographs

Charge-Coupled Devices – 2 CCD's – one for vis and one for UV.

FIGURE 10-11 An echelle spectrometer with segmented array of CCDs. (From T. W. Barnard et al., *Anal. Chem.*, 1993, 65, 1231. Figure 1, p. 1232. Copyright 1993 American Chemical Society.)

Sequential Instruments

Scanning Echelle Spectrometers

Multichannel Spectrometers

p. 241, Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, 1988, with permission.)

Multichannel Spectrometers

Spectrographs

Charge-Injection Devices – based on echelle spectrometers and 2D array devices

Multichannel Spectrometers

Spectrographs

Charge-Coupled Devices – 2 CCD's – one for vis and one for UV.

FIGURE 10-11 An echelle spectrometer with segmented array of CCDs. (From T. W. Barnard et al., *Anal. Chem.*, 1993, 65, 1231. Figure 1, p. 1232. Copyright 1993 American Chemical Society.)

Chem 4631

Laser Induced Breakdown Spectroscopy

Schematic diagram of the experimental set-up used for the LIBS experiments and for the photoacoustic measurements.

LIBS

LIBS

Monitoring odstraňování starých nátěrů

Odstraňování vosku z pláten nebo dřeva (překližka) je časově náročné. Proces lze snadno automatizovat použitím laseru a detekce LIBS.

LIBS spektra vosku vykazují zřetelné pásy CO a CN. Po dosažení spodní vrstvy se objevuje pík 423 nm a čištění je ukončeno.

Sledování restaurátorských zásahů

LIBS spektra originální malby a restaurovaných částí olejomalby.

Kovy a slitiny

LIBS analýza slitiny Au.

Kosti a zuby

Obsah Mg a Ca v zubní tkáni poškozené kazem. Zvýšená koncentrace Mg zřetelně indikuje postižené partie.

Autenticita výrobků z korálu

Čištění kamene

LIBS řezu krápníkem (znečištěný povrch)

LIBS

Molekulové pásy

Spojení s Ramanovou spektrometrií

Fig. 6. Evolution of LIBS spectrum with the number of pulses during the removal of black paint on wood: (a) pulse 1, (b) pulse 2, (c) pulse 4, (d) pulse 7 and (e) pulse 9. Irradiation wavelength: 308 nm.

Stand-off LIBS

Malaga

Analýza portálu katedrály.

ChemCam

Spektrometrie laserem indukovaného plazmatu (LIBS)

Terénní a mobilní zařízení

remote LIBS

© Giakoumaki et al., in: "Handbook on the Use of Lasers in Conservation and Conservation Science", 2008.

Absorpce záření

COMPLIMENTARY COLORS

Absorpční spektrum

Soubor temných čar (pásů ve spojitém spektru světla), které vznikají při pohlcování záření látkou.

a) Čárové spektrum

b) Pásové spektrum

Na rozdíl od emisních spekter nemusíme vzorek látky rozžhavit na velmi vysokou teplotu.

Kirchhoffův zákon

Těleso, které vysílá záření určitých vlnových délek, rovněž tyto vlnové délky absorbuje. Sloučíme-li emisní a absorpční spektrum stejné látky, získáme spektrum spojité.

Zdroj záření, spektrum (čárové, pásové, spojité)

Two ways of showing the same spectra: on the **left** are pictures of the dispersed light and on the **right** are plots of the intensity vs. wavelength. Notice that the pattern of spectral lines in the absorption and emission line spectra are the **same** since the gas is the same.

Emisní a absorpční spektra

Fraunhoferovy čáry ve slunečním spektru jsou důsledkem absorpce světla atomy různých prvků ve sluneční atmosféře.

Emisní spektrum

Soubor frekvencí elektromagnetického záření vyzařovaného látkou.

- a) Spojité spektrum
- b) Čárové spektrum
- c) Pásové spektrum

Spojité spektrum

obsahuje elektromagnetické vlny všech vlnových délek v určitém intervalu, zdroj: rozžhavené pevné a kapalné látky(např. vlákno žárovky, roztavené kovy, ...)

Čárové spektrum

tvořené úzkými, navzájem oddělenými spektrálními čárami o různé intenzitě, zdroj: výboj v plynu za sníženého tlaku jiskrový výboj.

emisní spektrum sodíku

Pásové spektrum

tvořené pásy s množstvím spektrálních čar těsné blízkosti, mezi nimiž jsou temné úseky, zdroj: zářící molekuly látek.

emisní spektrum směsi par kadmia, rtuti a zinku

Lambert – Beerův zákon

Zákon platí pro monochromatické světlo

$$T(\%) = 100 \frac{I}{I_0}$$
$$A = \log_{10} \frac{I_0}{I}$$
$$A = -\log_{10} T$$

T = transmitance

A = absorbance

$$A = \log_{10} \frac{I_o}{I} = \varepsilon lc$$

I = tloušťka kyvety
c = koncentrace roztoku

 ε = absorpční koeficient, ε = f(λ)

If one slab of absorbing material of thickness l reduces the intensity of a beam of light to half.

Then *two slabs* of the same absorbing material will then reduce the intensity of a beam of light to *one quarter*.

And three slabs will reduce the intensity of a beam of light to one eight.

Grafické vyjádření Lambert-Beerova zákona

= lineární funkce

Spektrometrie

Atomic Absorption

Atomic Fluorescence

Atomic Emission

Flame or Plasma

Monochromator or Detector Polychromator

Atomic Mass Spectrometry

Plasma

Mass Spectrometer Detector

Spectroscopic Techniques and	
Chemistry they Probe	

UV-Vis	UV-vis region	bonding electrons
Atomic Absorption	UV-vis region	atomic transitions (val. e-)
FT-IR	IR/Microwave	vibrations, rotations
Raman	IR/UV	vibrations
FT-NMR	Radio waves	nuclear spin states
X-Ray Spectroscopy	X-rays	inner electrons, elemental
X-ray Crystallography	X-rays	3-D structure

Spectroscopic Techniques and Common Uses			
UV-vis	UV-vis region	Quantitative analysis/Beer's Law	
Atomic Absorption	UV-vis region	Quantitative analysis Beer's Law	
FT-IR	IR/Microwave	Functional Group Analysis	
Raman	IR/UV	Functional Group Analysis/quant	
FT-NMR	Radio waves	Structure determination	
X-Ray Spectroscopy	X-rays	Elemental Analysis	
X-ray Crystallography	X-rays	3-D structure Anaylysis	

UV-VIS

<u>Světlo</u> (viditelné záření) je součástí spektra elektromagnetického záření, lidské oko vnímá elektromagnetické vlnění o frekvencích 7,6·10¹⁴ Hz – 3,9·10¹⁴ Hz.

Světelné spektrum je část elektromagnetického spektra, ve kterém je zobrazena závislost barev světla na vlnových délkách.

Chromatické světlo: složené ze světla více vlnových délek, např. bílé světlo (složené ze sedmi barev)

Monochromatické světlo: pouze jedna vlnová délka, např. laser

Míchání barev

Aditivní (součtové) - RGB

Jednotlivé složky barev se sčítají a vytváří světlo větší intenzity. Smícháním dvou základních barev vznikne **komplementární** (**doplňková**) barva k třetí základní barvě. Princip aditivního míchání barev se uplatňuje na počítačových monitorech a TV obrazovkách.

Subtraktivní (odčítací) CMYK

S každou další přidanou barvou se ubírá část původního světla. Využití v barevných tiskárnách.

Absorpce záření

- odražené světlo = barva předmětu
- černé těleso vše pohlcuje, bílé vše odráží

Příklad

How do dogs and human see spectrum

Canine View

CCD a CMOS detektory

U **CCD** je nakumulovaný náboj přesouván přes matici Schottkyho fotodiod. Elektrony reprezentující jednotlivé pixely jsou posouvány do výstupního zesilovače, kde je elektrický náboj převeden na napětí. Výhodami tohoto detektoru oproti typu CMOS je lepší světelná citlivost, což se projeví v lepší kvalitě obrazu při špatném osvětlení. CCD senzory také dosahují vyšší rychlosti převodu signálu a výsledný obraz vykazuje relativně nízký šum. Nevýhodou těchto detektorů je vyšší cena a je složitější instalace do kamery.

CMOS využívá integrovaných obvodů vysoké hustoty, umožňující umístit na čip velké množství MOS tranzistorů. Produkce těchto detektorů je sériová a levnější než u CCD prvků. Výhodou CMOS senzorů je také nízká spotřeba energie, nižší napájecí napětí a obecně jednodušší elektronika, umožňující návrh kamer s menšími rozměry.

CCDs move photogenerated charge from pixel to pixel and convert it to voltage at an output node. CMOS imagers convert charge to voltage inside each pixel.

UV-VIS spektrometrie

TRANSITION METAL ION COLOURS

Transition metals form coloured compounds and complexes. These colours can vary depending on the charge on the metal ion, and the number and type of groups of atoms (called ligands) attached to the metal ion. In aqueous solutions, the ions form complexes with the colours shown to the right.

Electrons are arranged around the nucleus of the metal atom in orbitals. Transition metals, unlike other metals, have partially filled d orbitals, which can hold up to 10 electrons. When ligands are present, some d orbitals become higher in energy than before, and some become lower. Electrons can then move between these higher and lower d orbitals by absorbing a photon of light. This absorption of light affects the percieved colour of the compound or complex. The wavelength of the light absorbed is affected by the size of the energy gap between the d orbitals, which is in turn affected by the type of ligand and the charge on the metal ion.

2014 COMPOUND INTEREST WWW.COMPOUNDCHEM.COM

UV-Vis Spectrophotometer

Double Beam UV-Vis Spectrophotometer

Fixed Wavelength Instrument

- LED serve as source
- Pseudo-monochromatic light source
- No monochrometer necessary/ wavelength selection occurs by turning on the appropriate LED
- 4 LEDs to choose from

Skenovací UV-VIS spektrometr

UV-Vis spectrum

Sample Solution UV-Vis spectrum shows the absorbance of one or more sample components in the cuvette when scanned through various wavelengths

For the Solution first we'll determine where the maximum absorption occurs.

Similar structures have similar UV spectra:

 $\lambda_{\rm max}$ = 240, 311 nm

 $\lambda_{\rm max}$ = 173, 192 nm

Kolorimetrie

Fosfor

рΗ

Železo

Dusík (amoniakální, nitrátový)

Kolorimetrie

Signal processing

Kolorimetrie

Signal processing

Kolorimetrie aplikace mobilního telefonu

Atomová absorpční spektrometrie

Roztoková analýza

destruktivní

Fig. 34.1 Atomic absorption with hollow cathode lamp (From SKOOG. Principles of Instrumental Analysis, 5E. @ 1998 Brooks/Cole, a part of Cengage Learning, Inc. Reproduced by permission. www.cengage.com/permissions)

Fluorescence

Absorption, Nonradiative Relaxation and Luminescence Making heat and 1x red out of 1x blue Energy level diagram Analogy from everyday life Energy Energy 飠

Fluorescence

Fluorescence v UV světle

Aplikace ultrafialové fluorescence - zviditelnění časem degradovaného textu

Testinoniales chigini gellemis 2 Glato She Con Hinno firster Constitution of ordination animitio anam stamicalities agenci sucrea · beros facos facos tem contecham et a ana grandel testimonio har

Pigmenty

LIF spectra of unvarnished tempera systems taken at a resolution of 1 nm with a laser fluence of 1.2 mJ cm-2:

(a) zinc white,(b) cinnabar,(c) Naples yellow, and(d) lead chromate.

The exciting laser wavelength is 248 nm.

(e) UV fluorescence image of a cross section of an unvarnished laser-ablated region of a Naples yellow tempera sample.
(Magnification is 500).

Detekce mikroorganismů

Normalised LIF spectra of green algae (continuous line) and cyanobacteria (dotted line). Excitation 355 nm. Fluorescence spectra of green algae on a marble substrate. Before a biocidal treatment (continuous line) and after (dotted line). Excitation wavelength 355 nm.

Fluorescence image related to the alga colonisation on the northern portal of **Lund Cathedral**. The intensity of the chlorophyll fluorescence in the band around 685 nm is indicated in grey levels and makes evident the important biodeteriogen colonisation on the stone surface.

Katedrála v Parmě

a a picture of the area investigated; **b** the thematic map obtained from the ratio between the integrated area in the range 396 to 408 nm and the integrated area in the range 409 to 450 nmn (the yellow-red areas in the image indicate areas subject to protective treatment); c fluorescence spectra taken from the bottom left area of the protiro and referring to those pixels of the thematic map in **b** where the protective treatment was strongly present (yellow-red pixels); and **d** fluorescence spectra taken in the bottom right area of the protiro where the protective treatment is present in a lower degree

Chemiluminiscence

= emise viditelného záření (luminiscence) v důsledku chemické reakce.

Např. <u>luminol</u> v přítomnosti <u>peroxidu vodíku</u> za přítomnosti vhodného katalyzátoru:

 $\mathbf{C_8H_7N_3O_2} + \mathbf{H_2O_2}_{\text{luminol}} \longrightarrow \mathbf{3-APA[\Diamond]} \longrightarrow \mathbf{3-APA+light}$

kde:

•3-APA je <u>3-aminophthalat</u>e

•3-APA[◊] is the <u>vibronic</u> excited state fluorescing as it decays to a lower energy level.

Fluorescence

Bioluminescence

Lampyris noctiluca (světluška větší)

Pyrophorus noctilucus (kovařík cucujo)

Svítivník malozubý (Pachystomias microdon) svítí červeným světlem

Hlubinná krakatice Watasenia scintillans v normálním světle a "rozsvícená" v temné hlubině

Kalmar galérový (Cranchia scabra

Infračervené záření (IR)

= tepelné záření, neviditelné okem, jeho zdrojem je každé těleso které má teplotu vyšší než je absolutní nula. Při pohlcování se IR záření mění na vnitřní energii pohlcujícího tělesa (těleso se ohřívá).

(a)

ground

state

Vibrations of Molecules

Infračervená spektrometrie (FTIR)

Příklad

Oxid uhličitý nemá v základním stavu molekulový dipól. Některé vibrace molekul CO_2 vytvářejí struktury s molekulovým dipólem. Z tohoto důvodu CO_2 silně absorbuje infračervené záření. Podobně se chová i *methan, vodní pára* a další **skleníkové plyny**. Tyto plyny absorbují infračervené záření ze zemského povrchu a emitovat je zpět ve všech směrech.

U hlavních plynů atmosféry, N₂ a O₂, k absorpci nedochází a záření prochází atmosférou do vesmíru.

Gas	Current concentration	Residence time, in years	Relative global warming efficiency, 100-year horizon
CO,	373 ppm	50-200	1
CH	1.77 ppm	12	23
N,O	316 ppb	120	296
CFC-11	0.26 ppb	45	4600
HCFC-22	0.15 ppb	12	1700
HFC-134a	0.01 ppb	14	1300
Halon-1301	0.003 ppb	65	6900

Noční vidění a termokamery

Termografie = analýza infračervené energie vyzařované tělesem. Termografickým měřicím systémem lze zobrazit teplotní pole na povrchu sledovaného objektu. Infračervené záření je pro lidské oko neviditelné, proto se termovizní snímky vizualizují za použití okem viditelných palet, které přiřazují barvu různým teplotám (různému množství tepelného toku).

Detekce infračerveného záření u hadů

Zmije, krajty a hroznýši mají na tváři otvory, tzv. jamkové orgány, které obsahují membránu schopnou detekovat infračervené záření až do vzdálenosti jednoho metru. V noci umožňují hadům "vidět" obraz predátora nebo kořisti (podobně jako infračervená kamera).

Upír obecný (Desmodus rotundus)

čidlo tepelného záření se nachází v
 čumáku upíra, anatomicky je podobné
 obdobnému orgánu hadů.

Infračervená spektrometrie

Schematic of a multiple reflection ATR system

Sample Preparation

Gaseous samples
 Long pathlength to compensate for the diluteness

Liquid samples

Can be sandwiched between two plates of a salt

- sodium chloride
- potassium bromide
- calcium fluoride
- Solids
  - KBr pellet
  - Nujol mull
  - Dissolving in organic solvent(CCl₄)

Infračervená spektrometrie s Fourierovou transformací (FTIR)

Fig. 35.6 FT-IR spectrometer with interferometer (Reprinted from "Applied Spectroscopy", Jerry Workman, Jr., page 9, Copyright 1998, with permission of Elsevier)

Infračervená spektrometrie s Fourierovou transformací (FTIR)

A Fourier transform converts the time domain to the frequency domain with absorption as a function of frequency.

The typical IR absorption range for covalent bonds is **600 - 4000 cm⁻¹**. The graph shows the regions of the spectrum where the following types of bonds normally absorb. For example a sharp band around 2200-2400 cm⁻¹ would indicate the possible presence of a C-N or a C-C triple bond.

Egyptská kniha mrtvých

Přenosné FTIR zařízení

Fig. 1. The Delhi iron pillar before the construction of the iron grill cage around the stone platform.

Fig. 5. FTIR spectrum from the DIP rust.

FTIR mikroskopie

Figure 9.25 Optical paths of FTIR microscope with IR radiation: (a) transmittance; and (b) reflectance. M, mirror; C, Cassegrain lens. (Reproduced by permission of PerkinElmer Inc.)

Fig. 10.17. FTIR Spectrum obtained, in situ, from the dark green surface of the Egyptian bronze Osiris shown in Fig. 10.11. The patina was shown to be of atacamite, but the result was only obtained with some difficulty and the chalconatronite patina could not be identified by this technique without sampling.

Infračervená spektrometrie

Terénní a mobilní zařízení

Reflektografie

Figure 15. Case of natural environments: sum of specular reflection and diffuse reflection (volume reflection is ignored here).

Aplikace infračervené reflektografie - zviditelnění podkresby

Reflektografie

Aplikace infračervené reflektografie - zviditelnění tetování na mumifikovaných rukou z pohřebiště Semna South, Núbie (dnešní Súdán), stáří cca 2000 let.

Ramanova spektrometrie

Princip Ramanovy spektrometrie

Raman vs. FTIR

TABLE 18-1Some Common LaserSources for Raman Spectroscopy

Laser Type	Wavelength, nm
Argon ion	488.0 or 514.5
Krypton ion	530.9 or 647.1
Helium-neon	632.8
Diode	785 or 830
Nd-YAG	1064

© 2007 Thomson Higher Education

Ramanova spektrometrie pigmentů

Polychromovaná socha sv. Anny v Santa Maria la Real, Sasamon, Španělsko (13. stol.).

Ramanova spektra auripigmentu (As_2S_3), realgaru (As_4S_4), mozaikového zlata (SnS_2) a rumělky (Hg S).

Oltář ze "San Antolín y San Bernabé"

Pigment	Chemical formula	Raman bands cm ⁻¹
Vermilion	HgS	255, 309, 347, 376
Azurite	2CuCO ₃ ·Cu(OH) ₂	251, 404, 623, 770, 838, 1098
Malachite	CuCO ₃ ·Cu(OH) ₂	153, 168, 179, 223, 272, 352, 435, 516, 538,
		722, 755, 1062, 1100, 1372, 1496
Lead White	PbCO ₃	409, 1054
Lapislazuli	Na ₈ [Al ₆ Si ₆ O ₂₄]S _n	258, 286, 545, 581, 802, 1097, 1358, 1642
Massicot	PbO	286, 384, 419
Gypsum	$CaSO_4 \cdot 2H_2O$	182, 216, 416, 495, 623, 673, 1009, 1140

Table 1. Chemical formula and Raman band observed (in cm⁻¹, wavenumber) of the identified pigments.

Fig. 5. The Raman spectra of the pictorial materials obtained from the "San Antolín y San Bernabé" altarpiece. The axis are Raman intensity and wavenumber (cm^{-1}) .

Rozpoznání imitací

Přírodní barevné korály (karoten)

Barvené korály

Imitace korálů

Identifikace slonoviny

FT-Ramanova spektra:

Římské pečetidlo (i)

africký slon (ii),

vorvaň (iii)

hroch (iv)

Ramanova mikroskopie

Ramanova mikroskopie maleb

Portrét mladíka (neznámý severoitalský malíř, cca 1515)

Ramanovské mapy vzorku S IIb. (a) optický obraz, (b) anhydrit, (c) sádrovec (gypsum).

Ramanova mikroskopie

mikrofosilie v jurských rohovcích

Fig. 1. Optical images (column 1), Raman images (column 2), and spectral bands used for Raman imaging (column 3) of permineralized carbonaceous fossils at or near the upper surfaces of polished chert thin sections: (A) Cell wall in the conductive tissue (lignified xylem) of an aquatic fern cf. *Dennstaedtia* from the essentially unmetamorphosed ~45-Ma-old Clarno Formation of Oregon. (B) Tangential section of the tubular sheath of a *Lyngbya*-like oscillatoriacean cyanobacterium in a conical stromatolite (*Conophyton gaubitza*) from the subgreenschist facies ~650-Ma-old Chichkan Formation of Kazakstan. (C) Transverse cell wall of a broad cellular trichome (*Gunflintia grandis*), and (*D*) a narrow prokaryotic filament (*G. minuta*), in domical stromatolites of the greenschist facies ~2,100-Ma-old Gunflint Formation of Ontario, Canada. Each Raman image was produced by combining several hundred pixel-assigned point spectra ("spexels"), like those shown for each specimen in column 3, acquired over a small square part of the total area analyzed. The resolution of the Raman images is defined by the pixel dimensions of their component spexels; for *A*-*C*, 2 µm per pixel, and for *D*, 0.5 µm per pixel.

Raman + FTIR mikroskopie

Kombinace Raman + LIBS

Mobilní zařízení pro Ramanovu spektrometrii

M : 95% propustné zrcadlo pro vizualizaci plochy kamerou (*Ca*).

HNF : holografické filtry odrážející laserový paprsek a propouští ramanovsky posunuté záření (Stokes)

F filtry pro anti-Stokesovskou část spektra

Ramanova spektrometrie

Terénní a mobilní zařízení

Analýza nástěnných maleb (kaple Ponthoz.)

Ostatní metody

Rentgenová fluorescenční analýza (XRF)

Rentgenová

Radionuklidová

Fig. 37.1 X-ray tube ("Fundamentals of Physics", Second Edition Extended, David Halliday and Robert Resnick, copyright 1981, Reproduced with permission of John Wiley & Sons, Inc.)

Figure 2.8 Electronic transitions giving rise to the L spectrum of gold. The L spectrum is considerably more complicated with three main lines normally resolved as shown in the accompanying spectrum - L_a (arising from two transitions), L_B (with up to 17 contributing transitions) and L₇ (up to 8 transitions), plus a number of 'forbidden' transitions. (After Jenkins, 1974; Fig. 2–11. C John Wiley & Sons Limited. Reproduced with permission.)

Figure 2.6 Bragg diffraction by crystal planes. The path difference between beams 1 and 2 is SQ+QT=2 PQ sine. (Reproduced with permission from WJ. Callister Jr., Materials Science and Engineering: An Introduction, 7th ed., John Wiley & Sons Inc., New York. © 2006 John Wiley & Sons Inc.)

Portable X-Ray Fluorescence (PXRF)

D K shell vacancy

Figure 2.6 The X-ray emission and Auger processes. An inner vacancy in the K shell de-excites via one of two competing processes – (a) X-ray emission, in which an L electron drops down and the excess energy is carried away by an X-ray photon, or (b) the Auger process, in which an L electron drops down, but the excess energy is carried away by a third electron – in this case from the M shell.

Fig. 3.1. General types of electron microscope. (a) Scanning electron microscope (SEM); (b) transmission electron microscope (TEM).

Fig. 3.2. Interaction of electrons with a solid showing effects of interaction volume. (a) SEM sample; (b) sample thinned for TEM.

Fig. 3.25. BSE image of a copper-arsenic alloy. The alpha phase is composed of regular grains, containing 3% As. Along the grain boundaries Cu₃As intermetallics, with an As concentration up to 28% (bright phase), are present next to copper sulphide inclusions (dark phase). Magnification 400 [67]. Reproduced with permission from TMS Publications.

Fotoelektronová spektroskopie (ESCA)

Ultrafialová (UPS) Rentgenová (XPS)

Sledování kinetické energie fotoelektronů, Ta závisí na energii molekulového orbitalu.

Figure 7.1 Emission processes of characteristic electrons: (a) a 1s photoelectron; and (b) a $KL_1L_{2,3}$ Auger electron

Figure 7.5 Structure of an electron spectrometer. (Reproduced with permission from J.F. Watts, An Introduction to Surface Analysis by Electron Spectroscopy, Oxford University Press, Oxford. © 1990 Royal Microscopy Society.)

PIXE a PIGE

Fig. 11.1. The non-vacuum PIXE set-up used at LARN.

Fig. 5.1. Physical principles of IBA techniques. Particle-induced X-ray emission (PIXE) is a two-step process: an inner-shell electron of the target atom is expelled by the impinging ion, then follows an electronic rearrangement accompanied by X-ray emission. Rutherford backscattering spectrometry (RBS) relies on a purely elastic process based upon the electrostatic repulsion between positively charged projectile and target nuclei. NRA occurs when the projectile and the target nuclei come close enough to undergo a nuclear reaction with emission of characteristic photons or charged particles.

Neutronová aktivační analýza

Fig. 32.1 Germanium-lithium detector (From SKOOG. Principles of Instrumental Analysis, 5E. © 1998 Brooks/Cole, a part of Cengage Learning, Inc. Reproduced by permission. www.cengage.com/permissions)

Hmotnostní spektrometrie

Izotopy

^a The detection limits are based on a 98% confidence level (3 standard deviations).

^b Identifying a single part per trillion of an element in a solution is analogous to locating a single white raisin in a house (2,700 sq. ft) full of regular raisins.

Figure 1. Elements determined by ICP-MS and approximate detection capability.

Fig. 31.5 Quadrupole mass spectrometer with inset of xz and yz planes (From SKOOG. Principles of Instrumental Analysis, 5E. © 1998 Brooks/Cole, a part of Cengage Learning, Inc. Reproduced by permission. www.cengage.com/permissions)

Figure 8.12 Time-of-flight mass analyzer. The secondary ion beam is reflected by a mirror to correct the flight time of ions with identical mz⁻¹. (Reproduced with permission from J.C. Vickerman, Surface Analysis: The Principal Techniques, John Wiley & Sons Ltd, Chichester, © 1997 J.C. Vickerman.)

Hmotnostní spektrometrie s indukčně vázaným plazmatem

LA-ICP-MS

Pevné látky vzorkovány laserovou ablací

Malba na keramice

Fig. 5. Post-ablation photograph showing line pattern which has been ablated across the slip-decoration boundary of a Mimbres pottery sherd

Fig. 6. Elemental scan showing replicate analyses over time as laser pattern is ablated across white slip to black decoration border on a Mimbres pottery sherd

MC LA-ICP-MS

Analýza izotopových poměrů

Analýza izotopových poměrů

Fig. 2 Lead isotope ratio distribution of the two iridescent Art Nouveau glasses. Glass T1 consists of two layers of approximately equal thickness (coloured green and blue, respectively). Error bars represent total combined uncertainties (k = 1).

Sklo "Art nouveau"

Fig. 3 Lead isotope ratios of Ephesos glass samples after external mass bias correction *via* the NIST SRM 610 glass reference material. Error bars represent total combined uncertainties (k = 1). For sample description see Table 1.

Analýza pigmentů

Pruská modř

m/z	Assignment	Fe oxidation states
108	Fe(CN)2	+1
124	Fe(OCN)(CN) 	+1
134	Fe(CN)3	+2
150	Fe(OCN)(CN) ₂	+2
166	Fe(OCN)2(CN)-	+2
182	Fe(OCN) ₃	+2
190	Fe ₂ (CN) ₃	(+1, +1) or (0, +2)
206	Fe2(OCN)(CN)2	(+1, +1) or (0, +2)
216	$Fe_2(CN)_4^-$	(+1, +2) or (0, +3)
222	Fe ₂ (OCN) ₂ (CN) ⁻	(+1, +1) or (0, +2)
242	Fe ₂ (CN)5	(+2, +2) or (+1, +3)
258	$Fe_2(OCN)(CN)_4^-$	(+2, +2) or (+1, +3)
274	Fe2(OCN)2(CN)3	(+2, +2) or (+1, +3)

Pigmenty v iluminovaných rukopisech

Figure 4 A portion of the page of the Qur'an used in this study.

Figure 5 (a) A negative ion LDMS spectrum of the red ink/dye region of the Qur'an sample. (b) An expanded view of the higher m/z portion of the spectrum.

Akrylátové barvy

Fig. 11. Laser desorption ionisation mass spectrum of Winsor and Newton Finity 'Permanent Green Light' acrylic paint. The paint was painted on cellulose TLC plate surface and after drying analysed directly by LDI-TOFMS using a nitrogen laser at 337 nm.

MALDI-TOF

Desorpce a ionizace laserem za přítomnosti matrice

Analýza fosilních proteinů

"Peptide mass fingerprint" osteokalcinu rozloženého trypsinem:

- (A) extant horse
- (B) zebra
- (C) osel
- (D) částečně čištěný osteokalcin z 42 000 let starých pozůstatků koně.

Identifikace keratinů

Hmotnostrní spektra 1400 to 1700 Da vlny jaka (A) a kašmírské kozy (B) (rozklad trypsinem).

Hmotnostní spektra 1700 to 2100 Da peří husy (A) a kachny (B).

Identifikace organických pojiv v malbách

Triptych Benedetta Bonfigliho, Madona s dítětem, sv. Jan Křtitel.sv. Šebestián (XV. století). MS/MS spektrum trojnásobně nabitých iontů pro *m*/*z* 551.61, z hydrolyzovaného extraktu. Přítomny jsou **y** a **b** fragmenty peptidu ovotransferrinu 443-457 (TDERPASYFAVAVAR). MS/MS spektrum dvojnásobně nabitých iontů *m*/*z* 714.82, z hydrolyzovaného extraktu z triptychu Benedetta Bonfigliho. Přítomny jsou fragmenty **y** and **b** fragmentu peptidu lysozymu 52-63 (FESNFNTQATNR).

Závěr:

jako pojivo byly v triptychu Benedetta Bonfigliho použity vaječný bílek a žloutek triptych.

MS/MS spektrum *m/z* 402.28, z hydrolyzovaného extraktu z triptychu Benedetta Bonfigliho. Přítomny **y** a **b** fragmenty peptidu vitellogeninu II 50-53 (AGVR).

Degradace historických laků

Fotochemická degradace přírodních triterpenoidů použitých jako laky

Hmotnostní spektra laserové desorpce/ionizace dammaru (nahoře) a mastixu (dole) na grafitu.

Figure 2.6 Bragg diffraction by crystal planes. The path difference between beams 1 and 2 is SQ+QT=2 PQ sin9. (Reproduced with permission from W.J. Callister Jr., Materials Science and Engineering: An Introduction, 7th ed., John Wiley & Sons Inc., New York. © 2006 John Wiley & Sons Inc.)

Figure 6.2 Schematic diagram of a XRD diffractometer

Egyptian Osiris: blue corrosion

M Egyptian Osiris: blue corrosion - File: adasOsiris1.RAW - Type; 2Th alone - Start: 4.000 ° - End: 90.000 ° - Step; 0.020 ° - Step time; 4, s ■ 10-0442 (D) - Chalconatronite - Na2Cu(CO3)2-3H2O/Na2O-CuO-2CO2-3H2O - Y: 37.50 % - d x by: 1, - WL: 1.54056 -■ 02-0148 (D) - Atacamite - Cu2+2(OH)3Cl - Y: 35.42 % - d x by: 1, - WL: 1.54056 - Orthorhombic -

Fig. 10.14. X-ray diffractogram obtained, in situ, for the light blue area of the patina of the Osiris shown in Fig. 10.12, on the back. The principal constituent of this patina is chalconatronite.

